

Opis źródła:

Pamiętnik pióra Waleriana Łukasińskiego spisany został w latach 60. XIX wieku w twierdzy szlisselburskiej. Są to jego własne wspomnienia z przeżytych chwil, jak również refleksje nad sytuacją polityczną zarówno w konstytucyjnym okresie Królestwa Polskiego, jak również w latach 1861-1863. Niżej zaprezentowany tekst źródłowy jest fragmentem *Pamiętnika*, w którym autor opisuje Wielkiego Księcia Konstantego, jego wady, jak również wspomina o rodzajach policji, jaka funkcjonowała w Warszawie.

Miejsce i data wydania:

Pamiętnik spisany w latach 60. XIX wieku, wydany po raz pierwszy w 1950 roku nakładem wydawnictwa PWN.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Brak informacji o miejscu przechowywania oryginału. Wersja papierowa wydana: wydanie pierwsze w 1950 roku, wydanie drugie: Walerian Łukasiński. *Pamiętnik*, oprac R. Gerber, Warszawa 1986.

Tekst źródła (fragment):

Czternaście rodzajów policji tajnych i jawnych liczone w samej Warszawie. Jawna policja, rozumie się, pod podobnym rządem była kłótliva i niespokojna, mieszała się we wszystko i przed jej szperaniem trudno się było ukryć. Najmniejsze zdarzenia, niewarte nawet żadnej uwagi, były donoszone w. księciu Konstantemu, który chwalił się tym przed wszystkimi tak dalece, że mnie powiedział rozmawiając ze mną: „Ty nie ukryjesz się przede mną ze swoimi postępkami, ja wiem, co ty jadasz na obiad”. Tak w samej rzeczy on nie znał o utworzonej rewolucji 1830 r. ani nawet przedtem o Wolnomularstwie Narodowym. Karmiono go tylko fraszkami i on był zadowolony, myśląc, że wie o wszystkim. W. książę Konstanty był oszczędny i nawet skąpy dla nagród, a nawet użytecznych dzieł, lecz żałował wydatków, chociaż bardzo znacznych, dla dogodzenia chwilowym kaprysom. Co się tycze kary, to on w tym szczodrością przechodził wielu monarchów. Sto kijów za najmniejsze uchybienie to była zwyczajna kara; w przypadku posuwał liczbę tę aż do tysiąca. On nie lubił rozlewać krwi, on tylko znajdował ukontentowanie męczyć ludzi.

Słowniczek pojęć:

Wielki Książę Konstanty – namiestnik Królestwa Polskiego od 1862 roku. Więcej:

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Konstanty_Romanow_\(1827%E2%80%931892\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Konstanty_Romanow_(1827%E2%80%931892))

Twierdza szlisselburska – rosyjska twierdza wzniesiona w XIV wieku w celu obrony granic ze Szwecją. XVIII – XIX wieku użytkowana jako więzienie. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Twierdza_Szlisselburska

Królestwo Polskie – potocznie zwane Kongresówką, zostało utworzone decyzją kongresu wiedeńskiego. Połączone unią personalną z Imperium Rosyjskim 1815 – 1832, w oparciu o Konstytucję Królestwa Polskiego. W latach 1832 – 1917 związek Królestwa Polskiego z Imperium Rosyjskim regulował Statut Organiczny. Więcej:

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%B3lestwo_Polskie_\(kongresowe\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%B3lestwo_Polskie_(kongresowe))

Tajna policja – rodzaj niejawnej policji, która działała po cichu, nie ujawniając swojego istnienia. Często przygotowywała prowokacje, aby wyłapać wichrzycieli, powstańców czy rewolucjonistów.

Wolnomularstwo Narodowe – organizacja stworzona przez Waleriana Łukasińskiego w maju 1819 roku, a rozwiązana w sierpniu 1820 roku. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wolnomularstwo_Narodowe

Namiestnik Królestwa Polskiego – oficjalny przedstawiciel Króla Polski, którym był jednocześnie Car Rosji. Urząd Namiestnika utworzono na podstawie Konstytucji Królestwa Polskiego. Od 1874 roku większość jego kompetencji przeniesionych zostało na stanowisko warszawskiego generał-gubernatora. Więcej:

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Namiestnik_\(Kr%C3%B3lestwo_Polskie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Namiestnik_(Kr%C3%B3lestwo_Polskie))

Walerian Łukasiński – urodzony w 1786 roku polski działacz niepodległościowy, major czwartego pułku piechoty liniowej, tzw. czwartaków. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Walerian_%C5%81ukasi%C5%84ski

Pytania do źródła:

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Kim był Wielki Książę Konstanty? Jaki jego obraz wyłania się z fragmentu tekstu źródłowego?
2. Ile rodzajów tajnej i jawnej policji działało w Warszawie? Czym zajmowała się tajna policja?
3. Czy powstanie narodowowyzwoleńcze i rewolucja są ze sobą tożsame? Kiedy można mówić o powstaniu, a kiedy o rewolucji?

4. Jaki wpływ na wybuch powstania styczniowego miała branka zarządzona w Warszawie przez Wielkiego Księcia Konstantego?

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania należy pamiętać o kilku rzeczach. Po pierwsze carska tajna policja od zawsze funkcjonowała na terenie ziem zabranych, tj. na terenie późniejszego Królestwa Polskiego. Był to teren o jednym z najwyższych wskaźników zagrożenia terrorystycznego, dodając do tego niepokorność Polaków i ich skłonność do ruchów narodowowyzwoleńczych, carat musiał się ubezpieczyć. Stąd też tajna policja zajmowała się przede wszystkim prowokacjami i wyłapywaniem podejrzanych elementów społeczeństwa, skłonnych do nacjonalizmu, wrogów Rosji. Wiele rodzajów policji było wskaźnikiem dużych problemów caratu z utrzymaniem porządku. Wielki Książę Konstanty był Namiestnikiem Królestwa Polskiego od 1862 roku. To on przeprowadził nagłą brankę w Warszawie do wojska, która stała się jedną z bezpośrednich przyczyn wybuchu powstania styczniowego.

Najważniejsze czasy:

1822 – aresztowanie Waleriana Łukasińskiego i zamknięcie go w twierdzy szlisselburskiej

1830 – wybuch powstania listopadowego

6 października 1862 – branka zarządzona przez Wielkiego Księcia Konstantego, której inicjatorem był Aleksander Wielopolski

22 stycznia 1863 – wybuch powstania styczniowego

1868 – śmierć Waleriana Łukasińskiego

Literatura pomocnicza:

Pajewski J., *Historia powszechna 1871 – 1918*, Warszawa 1998.

Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 2024.

Drewniak D., Kaczyńska E., *Ochrona. Carska policja polityczna*, Warszawa 1993.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk